

Malatya Mutasarrıfı Rişvanzade Ömer Paşa'nın Muhallefâtı

The Muhallefât of Rişvanzade Ömer Pasha, Governor of Malatya

*Faruk Söylemez**

Özet

Bu çalışmada Rişvan Aşireti beylerinden Malatya Mutasarrıfı Ömer Paşa'nın muhallefâtı incelenmektedir. Ömer Paşa 1770–1783 yılları arasında Malatya Mutasarrıflığında bulunmuş, 1783 yılında ise Maraş valiliğine atanmış ve bu görevini 1785 yılına kadar sürdürmüştür. 1785 yılında tekrar Malatya Mutasarrıflığına atılmış Ömer Paşa 1791 yılında vefatına kadar bu görevde kalmıştır.

Ömer Paşa'nın muhallefâtı, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Maliyeden Müdevver Defterler tasnifinde yer alan 9720 numarada kayıtlı defterin 200–205. sayfalar arasını kapsayan defter** ile diğer birtakım arşiv belgeleri çerçevesinde incelenmiştir. Ömer Paşa'nın vefatından sonra tasarruf etmiş olduğu mukataaların kime verileceği meselesi, terekenin müsadere edilmesi ve birtakım mallarının satışı gibi konular söz konusu belgeler ışığında ele alınmıştır. Muhallefât defterinin tanıtımı yapılmış ve söz konusu defterde kayıtlı bulunan nakit ve mücevherat, gayrimenkuller, ev eşyası, giysi ve takılar, silahlar, at takımları ve alacakları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Muhallefât, Osmanlı, Ömer Paşa, Malatya, Müsadere, Rişvan.

Abstract

This article deals with Ömer Pasha's Muhallefât, the governor of Malatya who also belonged to the Rişvan tribe. Ömer Pasha was appointed governor of Malatya between 1770 and 1783, governor of Marash between 1783 and 1785, and the governor of Malatya in 1785, a position he occupied until his death in 1791. Ömer Pasha's law estate is examined through finance registers classified under registry no. 9720, with special focus on pages between 200 and 205 in addition to other archive records. The issues under examination are the allocation of

* Doç. Dr., Kabramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, 05363662425, fsöylemez@ksu.edu.tr

** Söz konusu defter 24–25 Haziran 2010 tarihlerinde Fırat Üniversitesi'nde gerçekleştirilen " İkinci İktisat Tarihi Kongresi'ne "Malatya Mutasarrıfı Rişvanzade Ömer Paşa'ya Ait Bir Tereke Defterinin İncelenmesi" başlığıyla bildiri olarak sunulmuştur

Ömer Pasha's confiscated estate implementation, the ways of confiscation, and the sales of Ömer Pasha's property. Also detail information will be given about the registers related to law estate. Ömer Pasha's estates and real estates, groyne, valuables, jewelry, property and belongings will be taken into consideration through such means.

Key Words: Muhallefât(the list of the dead's belongings), Ottoman, Ömer Pasha, Malatya, Confiscation, Rışvan.

Giriş

Rışvanzadeler; XVI. yüzyılın başlarında Malatya Sancağı sınırları dâhilinde yaylak-kışlak hayatı yaşayan ve daha sonraki tarihî süreç içerisinde Batı Anadolu, Orta Anadolu ve hatta Rumeli'ye kadar yayılan, XIX. yüzyılın ortalarına gelindiğinde ise Malatya'dan başlayarak İzmir'e kadar Anadolu'nun büyük bölümüne dağılan Rışvan Aşireti'nin beyleridir. Söz konusu aşiretin XVI. yüzyılın sonlarında bölgede önemli bir güç haline gelmesi sonucu aşiret-devlet ilişkilerinin olumlu bir zeminde başlaması ve gelişmesi sürecine girilmiştir. Nitekim XVII. yüzyılın başlarında aşiret beylerinden Mustafa Bey'in, paşa rütbesiyle Osmanlı Ordusunun 1618'deki İran Seferi'ne katıldığı ve Osmanlı-İran savaşında şehit düştüğü tarihi kaynaklardan anlaşılmaktadır¹. Rışvan Aşireti'nin bölgede her geçen gün güçlenmesine paralel olarak devletle olan ilişkileri de artmış, bunun sonucunda XVIII. yüzyılın başlarından itibaren Rışvanzadeler Malatya'nın yönetiminde yer almaya başlamışlardır. Rışvanzade Halil Bey ile başlayan Malatya Beyliği, XIX. yüzyılın ortalarına kadar bazı dönemler hariç Rışvanoğullarının uhdesinde kalmıştır. Osmanlı Devleti'nin ekonomik sıkıntılar nedeniyle çeşitli bölgelerde malikâne sistemine geçmesine paralel olarak Malatya'da da malikâne sistemi uygulanmaya başlanmış ve Malatya bölgesindeki mukataalar da bölgenin en nüfuzlu hanedanı olan Rışvanzadelere verilmiştir. Halil Paşa, Mehmet Paşa, I. Ömer Paşa, I. Süleyman Paşa, I. Abdurrahman Paşa, II. Ömer Paşa, II. Abdurrahman Paşa ve II. Süleyman Paşa gibi Rışvan Aşiretine mensup kişiler XVIII. yüzyılın başlarından XIX. yüzyılın ortalarına kadar Malatya Mutasarrıflığı ve belli dönemlerde de Maraş, Adana ve Sivas valiliklerinde bulunmuşlardır².

Rışvanoğullarının Osmanlı taşra teşkilatında XVIII. yüzyılın başlarından itibaren beylerbeyliği, sancak beyliği ve mutasarrıflık gibi en üst düzeyde görev almalarını, Osmanlı Devleti'nin tımar sisteminin bozulmasıyla XVII. yüzyılda iltizam sistemine geçişi ve ihtiyaç duyduğu peşin parayı temin etmek için 1695 yılından itibaren malikâne sistemine geçişle izah etmek mümkündür. Devletin malikâne sistemine geçişiyle birlikte, malikâne sisteminin uygulandığı

¹ Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi* (Haz. Bekir Sıtkı Baykal), C. II, 2. Baskı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s. 342.

² Rışvan Aşireti ve Rışvanzadeler konusunda geniş bilgi için bk. Faruk Söylemez, *Osmanlı Devletinde Aşiret Yönetimi-Rışvan Aşireti Örneği*-Kitabevi Yayınları, İstanbul 2007.

bölgelerdeki mukataaların iltizamını alacak kişilerin hem “muacceleli” ödeyecek kadar varlıklı olmaları hem de deruhte ettiği mukataaların vergilerini toplayabilecek kudrette olmaları gerekiyordu.

Malatya bölgesinde malikâne sisteminin uygulanmaya başlanmasıyla birlikte, Rişvanoğullarının Malatya ve çevresindeki mukataaları ber-vech-i malikâne deruhte ettikleri ve bu durumun XVIII. yüzyılın başlarından XIX. yüzyılın ortalarına kadar devam ettiği görülmektedir.

Ömer Paşa, Rişvanzadelerden I. Süleyman Paşa'nın oğludur³. 1770 yılı Eylül ayında Malatya Mutasarrıflığına atanan Ömer Paşa⁴, 1777 yılı Nisan ayı ortalarından itibaren Malatya Sancağı'nı malikâne suretiyle tasarruf etmeye başlamış, 1780 yılı Haziran ayı başında kendisine “beylerbeyi” unvanı verilmiştir⁵. Ömer Paşa'nın 1773 yılında, iştirak (ortaklık) suretiyle uhdesinde beş tane mukataa bulunuyordu. Bunlar; Malatya Voyvodalığı Mukataası, Bedel-i Sancağı Malatya, Rişvan Mukataası, Karye-i Arga Mukataası ve Avarız Mukataasıdır.⁶

Ömer Paşa 1783 yılında ise Maraş beylerbeyliğine atanmıştır.⁷ Bu atama, görünürde Ömer Paşa için bir terfi ve taltiftir. Zira sancak beyliğinden fiilen beylerbeyliğine yükselmiştir. Bununla birlikte saltanat makamı, Ömer Paşayı Malatya'dan uzaklaştırmakla madenlere olan müdahalesini de engellemek istemiş olabilir. Çünkü Malatya mutasarrıflarıyla Meadin-i Hümayun Emmini arasında Malatya Sancağı'nın Kâhta kazasına tabi Şiro ve Porga mevkilerindeki madenler yüzünden daha önce bir sürtüşme yaşanmıştı⁸. Gerçi Ömer Paşa'nın 1785 yılı Şubat ayı sonlarında tekrar Malatya Mutasarrıflığına atandığı görülmektedir⁹.

Yeni-il voyvodası Cabbarzade Süleyman Bey, takdim ettiği 7 Eylül 1790 (27 Zilhicce 1204) tarihli bir taktirde: Rişvanzade Ömer Paşa'nın malikâne suretiyle uhdesinde bulunan Rişvan Mukataası'nın yarısının padişah fermanı ile kendisine verildiğini belirtmiştir. Süleyman Bey'in iddiasına göre, 1787 Mart (R. 1201 Mart) ayından itibaren söz konusu mukataanın yarısı kendisine verilmişti ve 1789 (R. 1203) senesine kadar bu mukataaya ait 45.220,5 kuruşluk alacağı da birikmişti. Bu tartışmalar sürerken, Sultan III. Selim 28 Mart 1789'da tahta cülus

³ *Aşiret Yönetimi*, s. 265.

⁴ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Maraş Ahkâm Defteri*, Nu. 2, s. 181; aynı defter, s. 186, aynı defter, s. 202, aynı defter, s. 208, aynı defter, s. 248.

⁵ “... Mirmirân-ı kirâmdan Malatya Sancağı mutasarrıfı Rişvanzade Ömer dâme ikbaluhuya ...” bk. BOA, *Maraş Ahkâm Defteri*, Nu. 2, s. 361.

⁶ BOA, *Cevdet Maliye*, Nu. 8216.

⁷ BOA, *Cevdet Zaptıye*, Nu. 4301.

⁸ *Aşiret Yönetimi*, s. 266-269.

⁹ BOA, *Cevdet Zaptıye*, Nu. 4329.

etti.¹⁰ Rışvan mukataası, Sultan III. Selim tarafından valide sultan hassı olarak düzenlendi. Cabbarzade üzerinde görünen zimmetin de silinerek, Rışvanzade Ömer Paşa'nın zimmetine eklenmesi kararlaştırıldı.¹¹

6 Mayıs 1791 (3 Ramazan 1205) tarihli bir maliye kaydına göre; Rumi 1203 (M. 1789) mali yılı Mart ayına kadar Rışvan mukataası, Malatya Mutasarrıfı Ömer Paşa'nın uhdesinde iken padişah cülusu ile 1203 (M.1789) yılı Martından itibaren valide sultan haslarına dâhil edilmiştir.¹² Rışvanzade Ömer Paşa'nın uhdesinde olup valide sultan haslarına dâhil edilen Rışvan mukataası 1791 yılında Keban-Ergani madenleri emini El-hac Yusuf Ziya Efendi'nin uhdesine verildi.¹³

Ancak, 1204 (M. 1790) mali yılına ait mal-ı mir'inin tahsili için Yerli Rışvan'dan olan Hısn-ı Mansur halkına beratla Mehmet Ağa mütesellim olarak atanmıştı. Mütesellim Mehmet Ağa, Hısn-ı Mansur'a girdiği sırada, birkaç yıldan beri itaatten çıkıp eşkıyalığa başlayan yerli Rışvan ekrâdından Türkoğlu Hüseyin ve Kel Hacı Hüseyin, Hısn-ı Mansur kazası merkezi ve köylerindeki halkı kışkırtarak, Hısn-ı Mansur kazasında meskûn bulunan ve Malatya muzafâtından Bazuki, İzolu, Merdisi Kâvisi ve Kömür Kâvisi aşiretleri ile yerli Rışvan Aşireti'nden olup aynı şekilde Hısn-ı Mansur'da oturan birtakım şahıslarla birlikte saraya saldırıp, şehri ateşe verdiler. Mütesellimin maiyetinde bulunan askerlerle adı geçen aşiretlere mensup eşkıya arasında çıkan çatışmada, mütesellim Mehmet Ağa adamlarıyla birlikte katledilerek mal ve eşyası da yađmalandı¹⁴.

Söz konusu eşkıyanın etkisiz hale getirilmesi için Rakka valisi El-hac İbrahim Paşa ile Rışvanzade Ömer Paşa'ya emir gönderildi. Bu günlerde Ömer Paşa da bir mesele sebebiyle Keban Madeni'nde bulunuyordu. Kendisine gönderilen hükümden haberdar olunca konunun araştırılması ve gereğinin yapılması amacıyla derhal hareket ederek Hısn-ı Mansur'a geldi. Burada yaptığı araştırma sonucunda adı geçen eşkıyanın, Yerli Rışvan Aşireti'ne mensup Gelerli, Mülûkanlı ve Hısn-ı Mansurlu cemaatlerinin içlerine kaçtuklarını tespit

¹⁰ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi, C. V*, Ankara, 1988, s. 13.

¹¹ BOA, *Cevdet Maliye, Nu. 9975*.

¹² BOA, *Cevdet Maliye, Nu. 10574*.

¹³ BOA, *Cevdet Dabilye, Nu. 12546-I*; Rışvan mukataası, Rışvanzade Ömer Paşa ve Hasan Beyzade uhdesinde iken, Padişah fermanı ile Rumî 1205 (M. 1791) yılı Mart ayı başından şubat ayı sonuna kadar Maadin-i Hümayun emininin uhdesine verildiğine dair, Maadin-i Hümayun emininin, Rışvanzade Ömer Paşa'ya gönderdiği buyruldu için bk. *Osmanlı Döneminde Keban-Ergani Madenleri 1776-1794 Tarihli Maden Emini Defteri*, (Haz. Hasan Yüksel) Sivas, 1997, s. 97.

¹⁴ *Maden Emini Defteri*, s. 97

etti. Ne yazık ki tam bu sırada Rişvanzade Ömer Paşa'nın ölümü, meselenin çözüme kavuşturulmasına mani oldu¹⁵.

Arşiv belgeleri incelendiğinde, Ömer Paşa'nın 1791 yılı sonlarında vefat ettiği söylenebilir. Zira 1791 yılına ait bir belgede Ömer Paşa'nın Hısn-ı Mansur kazasındaki birtakım eşkiyanın bertaraf edilmesi amacıyla o sırada görev icabı bulunduğu Maadin-i Hümayu'ndan Hısn-ı Mansur'a geldiği ve orada kendi eceliyle vefat ettiği belirtilmektedir.¹⁶ 24 Safer 1206 tarihli bir kayıta "Behisni ve Malatya Sancağı Mutasarrıfı Rişvanzade Ömer Paşa bu def'a ecel-i mev'ûdiyle vefat eylediği"¹⁷ şeklindeki cümle de Ömer Paşa'nın 1791 yılı sonlarında vefat ettiğini teyit etmektedir. Bunların yanı sıra 1792 yılına ait belgelerde ise Rişvanzade Ömer Paşa için "müteveffa" ibaresi kullanılmaktadır.¹⁸

1.Ömer Paşa'nın Mukataalarının Kime Verileceği Meselesi

Osmanlı idari ve mali terminolojisinde "muhallefât" dendiği zaman ölen veya öldürülen kişilerin geri bıraktıkları her türlü mal, eşya ve parası (borçları ve alacakları da dâhil olmak üzere) kastedilir. Muhallefât kayıtları ise bu geride bırakılanlarla ilgili her türlü yazışmayı ihtiva eden belgeler demetini ifade eder. Muhallefât Defteri dendiğinde ise, kişinin geride bıraktığı şeylerin sadece listesini anlamak gerekir¹⁹.

Malatya Voyvodası Es-Seyid El-hac Ali Bey tarafından saltanat makamına gönderilen evrakta, Behisni ve Malatya Sancağı Mutasarrıfı Rişvanzade Ömer Paşa'nın eceliyle vefat ettiği, bu nedenle hazinesinin marifet-i şer' ve bir görev nedeniyle o taraflarda bulunan kaymakam çukadarlarından Bekir marifetiyle mühürlendiği ifade ediliyordu. Söz konusu yazıda terekesinin devlete olan borçlarına (zimmet-i mîriyyesine) yetmeyeceğini, Ömer Paşa'nın kardeşinin oğlunda ve kendi uhdesinde olan mukataalara ortak olmasının yanı sıra halkın kendisinin tavırlarından memnun olduğunu, merhumun Beylerbeyiliği ile Malatya Sancağının ve merhum Ömer Paşa'nın uhdesinde olan mukataaların oğlu Abdurrahman Paşa'ya verilirse, devlete olan borçlarından muhallefâtından geriye kalan borçları ve kalemiye masrafları her neyse böylece kardeşinden tahsil olunmak şartıyla, kalan borcun iki yıl tecil edilmesi ve taksidde bağlanması suretiyle söz konusu borcun Hazine-yi Amire'ye ödeyeceğini Abdurrahman Paşa arızasında, Besni ve Malatya kadıları ilamlarında ve halk da mahzarlarında belirtmiştir.

¹⁵ Aynı yer.

¹⁶ BOA, *Cevdet Dâbiliye*, Nu. 12546-I

¹⁷ BOA, *Malıyeden Müdenver Defterler*, Nu. 9720, s. 200.

¹⁸ BOA, *Cevdet Dâbiliye*, Nu. 12546-IV; *Cevdet Malıye*, Nu. 2415.

¹⁹ Yavuz Cezar, "Bir Âyanın Muhallefati, Harza ve Köprü Kazaları Âyanı Kör İsmail-Oğlu Hüseyin (Müsadere Olayı ve Terekenin İncelenmesi)", *Bellekten*, C. XLI, Sayı: 161, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1977, s. 41.

Hazine-i Âmire defterleri incelendiğinde merhum Ömer Paşa'nın uhdesinde bulunan Malatya Voyvodalığı mukataaları mallarından (gelirlerinden) tahsil edilenden başka 1787 (H 1202) yılından 1791 kadar Kalyon mevacibi birinci taksitinden 3395,5 kuruş ve kapı kulları mevacibinden 111.829 kuruş ki toplam 2 yük 5224,5 (205.224,5) kuruş devlete borcu (zimet-i miriyesi) olduğu anlaşılmıştır. Beş adet miri mukataanın eski muacceleleri ise 28775 kuruş tutmaktadır.

Maden Emîni'ne gönderilen 23 Ekim 1791(24 Safer 1206) tarihli emirde, merhum Ömer Paşa'nın bütün mal, eşya, nakit, zimemat, emlak, akar, ve çiftlik her neyi varsa kadı ve mübaşir ile birlikte tespit etmesi, ve devlet adına zabt etmesi istenmiştir.

Abdurrahman Bey, beylerbeyiliğine layık olduğuna göre, merhum Ömer Paşa'nın devlete borcu olan 2 yük 5224,5 kuruşu ve söz konusu mukataaların muacceleleri olan 28 bin ve kusur kuruştan başka muhalefât bedeli olarak Darphane-i Âmireye ne kadar ödemeyi taahhüt edebilir ve Ömer Paşa'nın kalan borcunu ne zamana kadar ödeyebilirdi?

İşte bütün bu konuların etraflıca tetkik edilerek saltanata yazılması Maden Emîni'nden istenmiştir²⁰.

Riştvançoğlu Ömer Paşa'nın vefatı üzerine hanesi mühürlenerek terekisi tespit edilmiştir. Bu konuda padişaha sunulan arzda, Malatya havalisinin köklü hanedanlarından Riştvanzadelere mensup Ömer Paşa, oğlu Abdurrahman Paşa ve kardeşinin oğlu Ali Bey; Malatya Voyvodalığı hasları ile Bedel-i Sancağ-ı Malatya mukataalarını malikâne suretiyle ortaklaşa (ber-vech-i iştirak) tasarruf ettikleri ifade edilmiştir. Ömer Paşa'nın vefatıyla boş kalan malikâne hissesiyle oğlu ve kardeşinin hisseleri de kendilerinden alınarak Hatt-ı Hümayun ile Maadin-i Hümayun'a bağlanmıştır. Ancak Riştvançoğulları'nın eskiden beri vere geldikleri kömür, kütük v.s malları vermek şartıyla söz konusu mukataaların Maadin-i Hümayun'dan koparılarak Riştvanzade Abdurrahman Paşa'ya verilmesi ve bu konudaki beratın gönderilmesi hususunda padişahattan talepte bulunulmuştur²¹.

Ancak Maden Emîni Yusuf Efendi'nin saltanat makamına gönderdiği yazıda Malatya Sancağı Mukataası'na Riştvanzade Ali Bey'in beylerbeyilik rütbesi ile kendisine verilmesini talep ettiğini bildirmektedir. Her ne kadar Maden Emîni'nin söz konusu sancağın idaresinde her hangi bir kusuru yok ise de, Malatya Sancağı gürültülü bir mukataa olmakla, maden işlerine zarar gelmemesi için böyle ağır bir yükten kaçınılması gerekmektedir. Hassa silahşorlarından Ergani Sancağı Beyi El-hac Ahmet Bey'e Malatya Voyvodalığı ihale olunursa uygundur. Söz konusu liva başkasına verildiği takdirde Riştvanzade Ali Bey de

²⁰ BOA, *Malıyeden Müdenver Defterler*, Nu. 9720, s. 200

²¹ BOA, *Hatt-ı Hümayun*, Nu. 1360.

muhtemelen herhangi bir müdahalede bulunmayacaktır, bulunsa bile derhal cezaya çarptırılır. Bağdat valisinin de bu işe karışması mümkün gözükmemektedir. Maden Emini, “Filanca böyle eder, falanca şöyle yapar, halk başka türlü düşünür demeden herkese haddini bildirerek mukataayı El-hac Ahmet Bey’e vermek gerektiğini belirtmiştir²² Ancak padişahın, maden emininin yukarıdaki görüşlerine katılmadığı ve söz konusu mukataanın Rişvanzadelerde kalması yönünde tavır koyduğu anlaşılmaktadır²³.

Buna mukabil Malatya voyvodası ise söz konusu mukataaların merhum Ömer Paşa'nın oğlu Abdurrahman Paşa'ya verilmesinden yanaydı. Nitekim neticede Malatya Sancağı Mutasarrıflığı ve söz konusu mukataalar Abdurrahman Paşa'nın uhdesine verilmiş, Ömer Paşa'nın kalan borçlarının da Abdurrahman Paşa tarafından ödenmesi kararlaştırılmıştır.

2. Terekenin Müsadere Edilmesi

Müsadere, gerek Abbasiler ve Gazneliler gibi İslam devletlerinde gerekse Yunan ve Roma gibi ortaçağ Avrupa devletlerinde başvurulan bir para cezası idi. Osmanlılar zamanında da esas itibarıyla haksız kazanç sağlayan, bir başka ifadeyle devlet memuru olup zimmetine para geçiren şahısların ölümlerinden sonra bütün mal varlıklarına devlet tarafından el konuluyordu. Fakat Osmanlı Devleti'nde müsadere bazen bütçe açıklarını kapatmak amacıyla vatandaşlar aleyhine haksız yere uygulandığı durumlar olmuştur ki ulema buna cevaz vermemiştir. Mesela Sarı Mehmet Paşa: “Âdemin miriye vereceği yok iken cüzi bahane ile mal müsadere edip aldirmaktan son derece sakınılmasını” söylemiştir²⁴.

Rişvanzade Ömer Paşa'nın vefatından sonra mallarının “mirice zaptı”, kendisinin haksız kazançla mal biriktirmesinden veya devlet malını zimmete geçirmesinden değil, malikâne suretiyle iltizamını aldığı Malatya ve çevresindeki mukataaların bedellerinden devlete olan borcunun tahsil edilmesi maksadına yöneliktir. Hatta ileride de görüleceği üzere terekesi borcunu karşılayamadığı için kalan borcunun ödenmesi oğlu ve kardeşinin oğlundan istenmiştir²⁵.

Müsadere işlemi, muhalefâtı zabtedilecek olan kişinin emvâl ve eşyası ile alacakları ve borçlarının görevlendirilen memurlar vasıtasıyla mahallinde

²² BOA, *Hatt-ı Hümayun*, Nu. 1402.

²³ Padişahın Bu konudaki mütalaası şöyledir: “Malatya maden emininin yazdığı adama verildiği suretde nasıl kabul idecekdir. Ve sair mukatalar nice olacaktır. Ve Rişvaogullarının muhalefâtı ne güne rabita verilecekdir. Nice olacaktır. Bunlar malum olmak lazımdır etrafıyla tahkik oluna buna sair talib yokmudur.” Bk. BOA, *Hatt-ı Hümayun*, Nu. 1402.

²⁴ M. Cavit Baysun, “Müsadere”, *İslam Ansiklopedisi*, C. 8, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993. s. 669–673.

²⁵ BOA, *Maliyeden Müdever Defterler*, Nu. 9720, s. 200.

sayılarak defterlere geçirilmesi işlemiyle başlamaktadır. Daha sonra bu defterler merkeze getirilerek, İstanbul'a getirilmesi istenilen eşya ile mahallinde, yerli rayiçten satılması istenilenler ayrı ayrı işaretlenir. Mahallinde satılan eşya ve satış fiyatları daha sonra ayrıca bir deftere kaydedilir ve yine İstanbul'a gönderilerek hazineye giren ya da İstanbul'da satılanlar da ayrıca defterlere kaydedilirlerdi. Muhallefâtın kaydedildiği mufassal defterler ile fûruht (satış) defterlerindeki mallar şayet, muhallefâtın, mahallinde bir devlet görevlisine verilen unsurlar varsa onların teslim senetlerinin biri biriyle denk olması, hesap olunduğu zaman mufassal muhallefât defteri ile fûruht defterleri ve senetlerinin toplamının denk çıkması, işlemin önemli noktalarından idi. Bu konuda zaman zaman problemlerin ortaya çıktığı olmuştur. Mesela, muhallefâtın tespiti ile görevlendirilen kişinin, muhallefâtın bazı yerlere yaptığı ödemeler karşılığında senet almaması veya alamaması sebebiyle, bazı malların kendi zimmetinde kaldığı durumlar da ortaya çıkmaktaydı.

Müsadere usulünün devrin kaynaklarında zaman zaman şiddetle tenkit edildiğini görmekteyiz. Neticede, II. Mahmut devrinde yasaklanan müsadere, Tanzimat Fermanı'yla kaldırılmıştır²⁶. Ömer Paşa'nın ölüm haberinin Malatya Voyvodası Es-seyyid El-hâc Ali Bey tarafından saltanata bildirilmesi üzerine saltanat makamı gönderdiği fermanda, Malatya kadısı ile birlikte o bölgede memuriyeti nedeniyle bulunan ve Ömer Paşa'nın muhallefâtıyla ilgili mübaşir olarak tayin edilen Kaymakâm Çukadârlarından Bekir marifetiyle hazinesinin mühürlenmesi istenmiştir. Ömer Paşa'nın gerek uhdesinde bulunan mukataalardan alacakları ve gerekse hazinesinde bulunan nakit, mücevherat ve diğer eşya ile sahip olduğu çiftlik, hayvan ve gelir getiren her neyi varsa ortaya çıkarılması, bir habbesinin dahî gizli kalmaması ve halkın üzerinde ne kadar alacağı varsa bırakılmaması için Malatya Kadısı, Keban ve Ergani Madenleri Emîni Yusuf Ziya Paşa'ya, Mübaşir Bekir marifetiyle titiz bir şekilde araştırılarak tespit edilmesi istenmiştir²⁷.

Maden emininin bu işte görevlendirilmesinin nedeni, Ömer Paşa'dan sonra henüz Malatya Sancağına bir mutasarrıfın atanmamış olması ve Maaadin-i Hümayun Eminliği'nin Malatya'ya en yakın taşra yönetim birimi olmasındandı. Kaldı ki Osmanlı İmparatorluğu'nda XVIII. yüzyılda bir yönetici iki yönetim biriminin birden idaresini üstlenebiliyordu²⁸.

Saltanat makamından gelen emirler doğrultusunda, muhallefâtın tespiti ile görevli heyet Ömer Paşa'nın gerek Malatya'daki hanesinde gerekse Besni'deki konağında bulunan mücevher ve eşyayı tek tek sayarak kayda geçirmiştir. Altın ve gümüş eşyalar ayrı kalemler halinde yazılmış, her eşyaya bir değer yazılması

²⁶ Cahit Telci, *Canik Mubassılı Vezir Elhac Ali Paşa'nın 1779 Tarihlî Muhallefât Defterleri*, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi IV, İzmir 2000, s. 160–161

²⁷ BOA, *Malîyeden Müdevver Defterler*, Nu. 9720, s. 200.

²⁸ Bu örneklerle ilgili olarak bk. *Aşiret Yönetimi*, s. 234–280.

yerine, her gruba dâhil olan eşyaya toptan bir fiyat takdir edilmiştir. Bunun yanı sıra Malatya ve kazalarındaki mukataalarından bütün alacakları da kalem kalem kayıt altına alınmıştır. Mübaşiriye, kalemiye, nakliye gibi masraflar çıkarıldıktan sonra kalan tereke bedeli ortaya çıkarılmıştır.

Ömer Paşa'nın terekesinde dikkatimizi çeken hususlardan birisi, Besni'deki hanesinde yapılan muhalefât tespitinde sadece birtakım altın ve gümüş takı ve eşyanın kayıt altına alınmış olmasıdır. Burada da Ömer Paşa'nın bütün varlığının muhalefât tespit listesine dâhil edilmediği açıkça görülmektedir. Zira zaman zaman yaşantısını sürdürüğü, bilhassa yaz aylarında gidip dinlendiği bu konaktaki bütün eşyasının birkaç parça altın ve gümüş eşyadan ibaret olmadığını tahmin etmek zor değildir. Bunun yanı sıra Malatya'daki konağında yapılan tespitte olduğu gibi burada da herhangi bir mefruşata yer verilmemiştir. Elbette bu Ömer Paşa'nın konaklarında halı, kilim, yatak ve yastık gibi birinci derecede zorunlu olan eşyasının olmadığı anlamına gelmez. Netice itibariyle gayrimenkullerde olduğu gibi menkullerde de Rişvanzade Ömer Paşa'ya müsaderede bir ayrıcalık uygulandığı anlaşılmaktadır.

Yapılan sayım ve tespitler sonucunda Ömer Paşa'nın terekesinin hazineye olan borcunu karşılayamadığı anlaşılmıştır. Zira uhdesinde bulunan mukataaların bir kısmındaki alacaklarını tahsil edememiştir. Bu tür tahsil edilemeyen alacakları muhalefât defterinde ayrı bir bölüm halinde "Müteveffayı müşarünileyhin mümteniü'l-husul zimematı" başlığıyla kaydedilmiştir²⁹. Tereke defterlerinde bu tür tahsili mümkün olmayan alacaklar bazen yukarıda belirtildiği üzere ayrı bir başlık halinde verilirken bazen de terekede kalem kalem kaydedilirdi. Tahsili mümkün olmayan alacakların karşısına "mümteniü'l-husul" kaydı düşülmüştür³⁰.

Ölen şahsın hazineye olan borcunun ödenebilmesi için hazinesinden çıkan nakit, mücevherat ve eşyasının satışının (füruhtunun) gerçekleşmesi gerekiyordu. Bunun yanı sıra, Ömer Paşa örneğinde olduğu gibi uhdesinde mukataa varsa, bu mukataalardan halk üzerinde kalan bakayalarının da tahsil edilerek ölen şahsın borcundan düşülmesi gerekmektedir.

Araştırma konumuz olan Rişvanoğlu Ömer Paşa'nın da hazinesinden çıkan altın, gümüş ve diğer eşyası satılmış, Malatya ve kazalarında tasarruf etmiş olduğu mukataalardan tahsili mümkün olan alacakları da tahsil edilmesine rağmen devlete olan borcu ödenememiştir. Çünkü yukarıda da ifade edildiği gibi tasarruf ettiği mukataalardan bir kısım alacaklarının tahsili mümkün olmamıştır.

Her halükârda devlet, Ömer Paşa'nın hazineye olan borcunu bir şekilde tahsil etmek durumunda idi. Bu amaçla merhum Ömer Paşa'nın tasarruf etmiş

²⁹ BOA, *Malzyeden Müdver Defterler*, Nu. 9720, s. 202–203.

³⁰ Rişvanzade Abdurrahman Paşa'nın Muhalefât kayıtlarındaki "mümteniü'l-husul" olan örnekler için bk. *Aşiret Yönetimi*, s. 305–308.

olduğu mukataaların kardeşinin oğlu Hacı Ali Bey'e verilmesi ve Hacı Ali Bey'in söz konusu mukataaları işletmek suretiyle Ömer Paşa'nın hazineye olan borcunu kapatması çözüm olarak düşünülmüştü. Kaldı ki Ömer Paşa bu mukataaları Hacı Ali Bey'le ortak olarak (ber-vech-i iştirak) işletiyordu. Ancak Hacı Ali Bey, söz konusu mukataaları işletebilmesi için kendisine beylerbeylik rütbesiyle Malatya Sancağı Mutasarrıflığının verilmesini istiyordu. Malatya halkı da kendisinden memnun olduğuna göre Malatya Mutasarrıflığına atanması bir sorun teşkil etmezdi³¹.

Ancak daha sonra yapılan araştırma ve soruşturmalar sonucunda Hacı Ali Bey'in Ömer Paşa'nın terekesinden bir kısmını gizlediği anlaşılmıştı. Malatya Sancağı Mutasarrıflığı'nın bu nedenle Hacı Ali Bey'e verilmesinin uygun görülmediği tahmin edilmektedir.

Muhallefâtın kime satılacağı büyük önem arz etmektedir. Satış yapıldığında satılanları kimlerin satın alabileceği meselesi çok önemlidir. Listelerde yer alan küçük kalemler bir yana, çiftlik, arazi, tarla, bağ, bahçe, konak, vs. gibi büyük kalemleri yine paralı kimselerin satın alabileceği açıktır. Satış mahallinde yapılıyorsa bu gibi taşınmaz mallar yine o civarın âyan, eşraf veya büyük tüccarının eline geçecek demektir³². Örneğimizde olduğu gibi ölen şahıs büyük meblağlara ulaşan bedellerle mukataa tasarruf ediyorsa, bu mukataaların iltizamını da yine o bölgedeki âyan ve eşraf içerisindeki zengin birinin alması gerekecektir. Zira herkes hem muacceleyle verecek zenginliğe sahip olmayabilir hem de söz konusu mukataaların işletmesini sağlayamazdı. Zaten bu nedenledir ki XVIII. yüzyılın başlarından itibaren Malatya Sancağı Mutasarrıflığı, Malatya ve çevresindeki mukataaların önemli bir kısmı ber-vech-i malikâne Rişvanoğullarının uhdesine verilmiştir. Burada da yine Malatya Sancağı Mutasarrıflığı ve Ömer Paşa'nın malikâne suretiyle (ber-vech-i malikâne) ortaklık şeklinde (ber-vech-i iştirak) tasarruf etmiş olduğu Malatya Voyvodalığı Mukataası, Bedel-i Sancağı Malatya, Rişvan Mukataası, Karye-i Arga Mukataası ve Avarız Mukataası yukarıda özet olarak aktarmaya çalıştığımız tartışmalardan sonra saltanat makamınca Ömer Paşa'nın oğlu Abdurrahman Paşa'ya verilmiştir.

Terekenin bir anda satışını sağlamak, ölen şahsın alacaklarını tahsille uğraşmak ve borçlarını ödemek hem zaman alabilir hem de devlet merkezi açısından tatmin edici olmayabilirdi. Özellikle muhallefâtı müsadere edilen kişinin borçları umulanın üstüne çıkıp da, malvarlığı ve alacakları bunları karşılamayacak bir durum ortaya çıkarsa, müsadereci bunların her şeyine el koymakla, onun borçlarını da ödeme yükümlülüğü altına girmiş olması sebebiyle zarar edecektir. Hâlbuki bir bedeliye karşılığında bu yükümlülükler de dâhil olmak üzere, terekenin veya bir kısmının mirasçılara devredilmesi halinde

³¹ BOA, *Malîyeden Müdenver Defterler*, Nu. 9720, s. 200.

³² "Bir Ayanın Muhallefatı" s. 50.

saltanat merkezi hem parayı tahsil edememe riskinden kurtulacak hem de mirasçılar kalan malı-mülkü işleterek borçları ödeme imkânına kavuşacaklardır³³. Buna ilaveten Rişvanoğlu Ömer Paşa'nın büyük meblağlar tutan mukataaları devralacak şahsın da Rişvanoğulları gibi zengin ve Malatya'da etkin bir hanedana mensup olması gerekiyordu.

Taşrada ölen vezir, beylerbeyi ve sancakbeyi gibi ümeranın serveti için saraydan bostancıbaşı veya çavuş görevlendirilmekte, yanındaki adamları ve o mahaldeki kişiler huzurunda müsadere edilecek eşya veya nakit paranın sayımı yapılmaktadır. Daha sonra mühürlenerek merkeze gönderilmekte veya mahallinde satılmaktadır³⁴. Muhallefâtın tam olarak tespiti yani terekeden herhangi bir kısmının kaçırılmaması için mirasçılara baskı yapıldığı da olmaktadır.³⁵

Bazen merkeze ihbar edilen tereke sayımdan sonra eksik çıkmaktadır. Ölen şahsın yakınlarının terekeden mal çalması veya alacaklarını tahsil ederek gizledikleri olabiliyordu. Buna araştırma konumuz olan Rişvanzade Ömer Paşa'nın muhallefâtında da rastlamaktayız. Ömer Paşa'nın vefatı ve terekesi 23 Ekim 1791 (24 safer 1206) tarihli bir kayıta bildirilmiş ancak saltanat merkezinden 18 Nisan 1792 (25 Şaban 1206) tarihli bir emirle Ömer Paşa'nın birader zadesi Hacı Ali Bey'in terekeden ne kadar satıp zimmetine geçirdiği etraflıca araştırılarak bildirilmesi istenmiştir³⁶. Ömer Paşa'nın vefatından sonra kardeşinin oğlu Hacı Ali Bey'in, Ömer Paşa'nın terekесinden toplam 31869 kuruşluk emlak, eşya ve zahire sattığı ve bunu görevlilerden gizlediği anlaşılmaktadır. Yine Hacı Ali Bey'in Besni kasabası ve köyleri halkından salyane ile 13773 kuruş, Hacı Ali Bey'in oğlu Mustafa Bey'in Ömer Paşa'nın ölümünden sonra Besni kasabası ve köylerinden tahsil ettiği 19362 kuruş olmak üzere toplam 65000 kûsur kuruşu devletten gizledikleri ortaya çıkmıştır³⁷.

Muhallefât tespit heyeti Hacı Ali Bey'den söz konusu meblağı istemiş, ancak Hacı Ali Bey bunu gizleyip iade etmeye yanaşmadığı için İstanbul'da Paşa kapısında oğlu, mütesellimi ve cizyedarı ile birlikte hapsedilmiştir.

Ömer Paşa'nın muhallefâtından bir kısmını gizledikleri gerekçesiyle İstanbul'a nakledilip hapsedilen kapı Kethüdası İbiş, Cizyedarı Rüstem ve Kâtibi Molla Mustafa'nın hapisten çıkarılarak Maden Emini Yusuf Ziya Paşa

³³ Aynı makale, s. 55.

³⁴ Mehmet Ali Ünal, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Müsâdere", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 49, (Ağustos 1987), İstanbul 1987, s. 103.

³⁵ Ahmet Mumcu, *Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl*, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara, 1985, s. 157.

³⁶ BOA, *Malîyeden Müderrer Defterler*, Nu. 9720, s. 201.

³⁷ BOA, *Malîyeden Müderrer Defterler*, Nu. 9720, s. 201.

tarafına gönderilmeleri 22 Haziran 1792 (2 Zilkade 1206) tarihli bir yazı ile istenmiştir³⁸.

3. Muballefât Defterinin Tanıtımı

Çalışmamıza konu olan Rışvanzade Ömer Paşa'nın tereke kayıtları Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Maliyeden Müdevver Defterler tasnifinde 9720 numarada kayıtlı defterin 200–205. sayfalar arasında yer almaktadır. Defter “Kuyudat-ı Muhallefât-ı Müteveffa Rışvanzade Ömer Paşa” başlığı ile başlamaktadır. Ömer Paşa'nın alacak ve borçları defterin 200–204 arası sayfalarında kaydedilirken, derkenarda Malatya'dan saltanata gönderilen yazılar ile bunlara cevaben saltanattan gönderilen hükümler yer almaktadır. Söz konusu defterin 205. yani son sayfasında ise valinin Malatya'daki evinden çıkan şahsi eşyaları kaydedilirken sayfanın derkenarında ise Ömer Paşa'nın Besni'deki konağından çıkan altın ve gümüş eşyaların listesi verilmiştir.

Ömer Paşa'nın muhallefât defteri incelendiğinde görüleceği üzere sahip olduğu bütün mal ve eşyasının tespit edilmediği anlaşılacaktır. Zira aynı dönemlerde çeşitli ayan ve eşrafın tespit edilen terekelerinde çok daha fazla mal varlığının bulunması³⁹ ister istemez bu sonucu düşündürmektedir. Bunun nedenini de Ömer Paşa'nın deruhte ettiği mukataalardan dolayı hazineye olan borcunu tahsil etmek maksadıyla, borcu kadar tespitin yapıldığı, gayrimenkulleri ve birçok varlığının tereke kayıtlarına dâhil edilmediği sanılmaktadır. Zira Türk idare sisteminde ölenlerin bıraktıkları varlıklarını eğer vârisler arasından birisi uzakta veya küçük yaşta ise, vârislerin menfaatlerini korumak için resmi olarak bir defter halinde tespit etmek gerekiyordu; bundan başka ölmüş olan şahıs hazine işlerinde veya hazine hizmetinde çalışmışsa hazine menfaatlerini güvence altına almak düşüncesiyle bu iş yapılırdı⁴⁰. Burada da Ömer Paşa'nın hazineye borcu olduğundan hazine menfaatlerini korumak adına muhallefâtı tespit edilmiştir.

Tereke Defterinde yer alan belli başlı konular şöylece sıralanabilir:

Malatya Voyvodahğı Mukataaları listesi

³⁸ BOA, *Maliyeden Müdevver Defterler*, Nu. 9720, s. 201.

³⁹ Bu konuda yapılmış çalışmalardan; “Bir Âyanın Muhallefâtı”; Yuzo Nagata, “Karaosmanoğlu Hacı Hüseyin Ağa'ya Ait Bir Tereke Defteri”, *IX Türk Tarih Kongresi (Ankara: 21–25 Eylül 1981) Kongreye Sunulan Bildiriler*, C. II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988; Mehmet Güneş, “Karahisâr-ı Sâhib A'yânı Molla-zâde Hacı Ahmed Ağa'ya Ait Bir Tereke Defteri”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. VIII, Sayı: 2, Afyon 2006.

⁴⁰ Fekete Lajos, “XVI. Yüzyılda Taşralı Bir Türk Efendi Evi” (çev. M. Tayyib Gökbiğın), *Bellekten*, C. XLIII, Sayı: 170, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1979, s. 459.

Saltanattan Maden Emîni Yusuf Ziya Efendi'ye gönderilen 24 Safer 1206 (23 Ekim 1791) tarihli ferman sureti (derkenarda).

Ömer Paşa'nın ve oğlu Mehmet Paşa'nın muhalefâtan çıkarıp gizledikleri altın, gümüş, eşya, hububat ve sairinin tespiti ve mahallinde satılarak parasının saltanata gönderilmesi konusunda selh-i Şaban 1206 (25 Mart 1791) tarihinden 10 Cemaziyelahir 1210 (22 Aralık 1795) yılına kadar gönderilen ferman suretleri (10 adet-derkenarda)

Ömer Paşa'nın mümkünü'l-husul zimemâtı listesi

Ömer Paşa'nın mümteniü'l-husul zimemâtı listesi

Ömer Paşa'nın Malatya kazaları ve aşiretlerden alacakları listesi

Ömer Paşa'nın 1202 (1787) ve 1203 (1788) senelerine ait Malatya'ya tabi kaza ve nahiyelerde kalan avarız vergisi alacakları listesi

Ömer Paşa'nın yeğeni Ali Bey'in gizlediği alacaklarının listesi

Ömer Paşa'nın evinden çıkan eşya ve mücevherat listesi

Ömer Paşa'nın Besni'deki konağından çıkan altın ve gümüş eşyasının listesi

Ömer Paşa'nın terekisi arasından çıkan ve Darphane-i Amire'ye teslim edilen meskûk altını listesi

Ömer Paşa'nın Maden Emîni Yusuf Ziya Efendi tarafından mahallinde satılan eşya ve hayvanlarının (At ve katır) listesi

4.Terekenin İncelenmesi

“Kuyudat-ı Muhalefâtı Müteveffa Rişvanzade Ömer Paşa” başlığıyla başlayan defterin başında “Kalemiye” gelirleri kaydedilmiştir. Kalemiye, malikâne sahibinin devlete ödemek zorunda olduğu “mal” denilen gelire ek olarak vermek mecburiyetinde bulunduğu ve uhdesinde bulunan mukataalardan elde ettiği gelirin % 20'sine tekabül eden vergi olarak tarif edilmiştir.⁴¹ Ömer Paşa'nın muhalefât defterindeki gelirlerin kuruş cinsinden kaydedildiği görülmektedir. Rişvanzade Ömer Paşa uhdesinde bulunan Malatya Voyvodahı malından Sadrazamın 1201–1205 (M 1786–1790) yıllarına ait hissesine düşen Kalemiye gelirin 18308 kuruş olduğu anlaşılmaktadır. Yine Ömer Paşa'nın uhdesinde bulunan mukataalardan defterdarın hissesine 1202 (M 1787) ila 1203 (M 1788) senelerine ait gelirden 4801 kuruş 30 para; 1204 (M 1789) ila 1205 (M 1790) yıllarına ait gelirden 3243 kuruş 30 para düşüyordu. Kalyonha-i Donanma-yı Hümayun'a Malatya mukataalarından ödenen Kalemiye geliri ise, 1203 (M 1788) senesi için 69167,5 kuruş olduğu görülmektedir.

⁴¹ Yaşar Yücel-Özer Ergenç, “General Characteristics of the Otoman State Policy During The XVIIIth and the XIXth Centuries”, *Belleten*, C. LIV, Sayı: 209, Ankara 1990, s. 240.

Ömer Paşa'nın muhalefât defteri ana hatları ile incelendiğinde terekede kayıtlı bulunan belli başlı kalemler şu şekilde sıralanabilir:

4.1. Nakit ve Mücevherat

Ömer Paşa'nın terekesi arasında nakit olarak 3000 kuruş tespit edilmiştir. Bu para Maden Emîni Yusuf Ziya Efendi'nin Malatya'da sattığı Ömer Paşa'ya ait hayvan ve diğer eşyalarının bedellerinin kaydedildiği listede yer almıştır. Satılan hayvan ve eşyanın toplam değeri 41.807 kuruş olup nakliye ve diğer masrafların tutarı olan 682 kuruş çıktıktan sonra kalan 41.125 kuruş birlikte Hazine-i Âmire'ye teslim edilmek üzere 30 Temmuz 1792 (21 Zilhicce 1207) tarihinde deftere kaydedilmiştir. Ömer Paşa'nın nakdinin bu 3000 kuruştan ibaret olmadığı anlaşılmaktadır. Henüz terekenin tespiti yapıp kayıt altına alınmadan önce Ömer Paşa'nın bir miktar parasının yeğeni Hacı Ali Bey tarafından alındığı ortaya çıkmaktadır. Defterdeki kayıttan Hacı Ali Bey'in muhalefâtından kaçırıldığı nakdi İstanbul'daki esnafa verdiği anlaşılmaktadır. Söz konusu paranın 1000 kuruşunu Valide Hanı'nda Sarraflar Kethüdası'na; Sarraf Vartos'a 4000 kuruş; Yeni Han'da sakin Beyganlı Asador'a 4300 kuruş, Dülbentçiler esnafından Kabril nam zimmiye 500 kuruş; Yeni Han'da eski Sarraflar Kethüdası Sergiz'e 1600 kuruş ve Tütüncü Hacı Mehmet'e 2200 kuruş olmak üzere toplam 13600 kuruşu Ömer Paşa'nın muhalefâtında kaçırıldığı tespit edilmiştir. Bunun dışında herhangi bir nakit kaydına rastlanmamaktadır. Elbette bu başka nakdinin olmadığı anlamına gelmez. Ancak Ömer Paşa'nın gerek Malatya'daki gerekse Besni'deki konağında bulunan altın ve gümüş eşyaya dokunulmadığı görülmektedir.

Ömer Paşa'nın terekesi arasında önemli miktarda altına rastlanmıştır. Farklı cins ve miktarlarda toplam 1747,5 adet meskûk altın kaydedilmiştir (Tablo 1). Söz konusu altınlara toplam 9704 kuruş değer biçilmiş ve elde edilen miktar Darbhane-i Âmire'ye teslim edilmiştir.

Tablo 1: Ömer Paşa'nın Terekesinden Kaydedilen Altın

Altının Cinsi	Adedi	Değeri (Kuruş)
Yıldız Altını	1236,5	7109,5
Macar Altını	14	440
Macar Altını (ikişerli ve birerli)	65	485
Fındık İstanbul	102	515
Zer-i Mahbûb-ı İstanbul	250,5	880
Zer-i Mahbûb-ı Mısır	61,5	184,5
İstanbul Zencirlisi	18	90
Toplam	1747,5	9704

4.2. Gayrimenkuller

Tereke listesinde gayrimenkul olarak herhangi bir kayda rastlanmamaktadır. Ancak listedeki eşya tasnifinden biri Malatya'da diğeri de

Besni'de olmak üzere iki evinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Zaten Rişvanzadelerin eskiden beri Besni'de yazları gidip dinlendikleri konaklarının olduğu bilinmektedir⁴². Evleri olmasına rağmen bunların muhallefât tespit listesinde yer almaması Ömer Paşa'nın köklü bir hanedana mensup olmasının yanı sıra kendi eceliyle ölmüş olup devlete karşı herhangi bir suçtan dolayı bir cezaya çarptırılmamış olmasındandır. Bütün bunlara ilaveten Ömer Paşa'nın babası ve dedelerinin yüzyıllarca başta Malatya olmak üzere çeşitli vilayet ve sancaklarda beylerbeyliği, sancakbeyliği ve mutasarrıflık yapmış olmaları, onların bölgenin en güçlü hanedanına mensup olduğunu göstermektedir. Nitekim Ömer Paşa'dan sonra da Malatya Mutasarrıflığının birkaç kuşak Rişvanzadelerde kaldığı yukarıda ifade edilmişti.

4.3.Ev Eşyası

Ömer Paşa'nın hem Malatya, hem de Besni'deki konağından çıkan eşyalar ayrı listeler halinde verilmiştir. Besni'deki hanesinden çıkan eşya altın ve gümüş olmak üzere iki ayrı liste halinde düzenlenmiştir. Besni'deki evinden tespit edilen eşyadan altın ve gümüş eşyanın dışında da herhangi bir kayda rastlanmamaktadır. Altın eşya olarak bir adet su tasına bulunmaktadır. Diğerleri takılardan ibarettir. Gümüş eşyası ise; zarf, kaşık, çubuk, sağır yaba, sürmedan, su tası, buhurdan ma'a gülabdan, maşraba, kahve ibriği, çorba tası, kulplu su tası, makas şem'dan olarak sayılabilir. (Ek: 1)

Malatya'daki hanesinden çıkan eşyalar ise Besni'deki konağından çıkan eşyalar gibi ayrı listeler halinde düzenlenmemiş, karışık olarak tek listede verilmiştir. (Ek: 2) Buna göre altın eşyası arasında; bıçak, kutu ve zarf gibi az miktarda eşyaya rastlanmaktadır. Malatya'daki konağından çıkan eşyalar arasında altın takılar ve altın işlemeli giysi ve silahların çokluğu dikkati çekmektedir. Bunlara ilgili bölümlerde değinileceği için burada yer verilmemiştir. Diğer kap kacak gibi altın eşyaya pek rastlanmamaktadır.

Gümüş eşyası; sim buhurdan, sim kahve ibriği, su tası, çorba tası, saz buhurdan, şeme'dan, kahve ibriği, kaşık, tabak, meşrube, sim kabızalı sağır bıçak, tas ve sağır köhne sim şem'dan gibi eşyalardır.

Diğer eşyası ise; gülabdan, tatlı kaşığı, buhurdan, yaldızlı buhurdan, meşrube, su tası ve şeme'dan makarası gibi eşyalar sayılabilir.

Ömer Paşa'nın her iki hanesinden çıkan eşyasına ayrı ayrı fiyat takdiri yerine eşyanın adedi yazılmış değeri ise her listenin sonunda yekûn olarak verilmiştir. Ancak her nedense bir kaç eşyanın adedi yerine takdir edilen değeri yazılmıştır. Bunlar, sim kemer tokası ve sair hurda kıymet 391; defa sim kemer kıymet 225; gülabdan kıymet 249; Arası incilü su bakır ... kıymet 50; hurda

⁴² Necdet Sakaoglu, *Anadolu Derebeyi Ocaklarından Köse Paşa Hanedanı*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Basım, İstanbul 1998, s. 7.

altın kıymet 12; bayağı taşlı dört yakut ve piruze taşlı altın hatem kıymet 14; sim tas kıymet 480; sim kemer kıymet 175 kuruş olarak deftere kaydedilmiştir⁴³.(Ek: 2)

Ömer Paşa'nın Malatya'daki hanesinden çıkan altınlarının cinsi, miktarı ve kuruş olarak değeri ayrıntılı olarak kaydedilmiştir (Tablo: 1). Buna göre Besni'deki hanesinde tespit edilen altın eşyasına toplam 1492,5 kuruş; gümüş eşyasına ise 22018 kuruş fiyat takdir edilmiştir⁴⁴.

Ömer Paşa'nın hem Malatya hem de Besni'deki konağından çıkan eşyalar ayrı listeler halinde verilmiştir. Besni'deki hanesinden çıkan eşyalar altın eşyalar ayrı listede, gümüş olanlar ise ayrı listede yer almıştır. Besni'deki konağında altın ve gümüş eşyanın dışında herhangi bir eşyanın kaydı bulunmamaktadır. Malatya'daki hanesinden çıkan eşyalar ise altın, gümüş ve diğer eşyası karışık olarak tek listede verilmiştir. Her iki listede yer alan ev eşyası birlikte değerlendirildiğinde XVIII. yüzyılın ikinci yarısında bir Osmanlı mutasarrıfının gündelik hayatı hakkında fikir edinmek mümkün olacaktır.

4.4.Giysi ve Takılar

Giysi ve takıların muhalefât listelerinde önemli bir yer tuttuğu söylenebilir. Takıların genellikle altın ve inciden, giysilerin ise sim işlemeli olduğu görülmektedir. Giysiler arasında samur kürkleri önemli bir yer tutmaktadır. Yıldızlı zıbun⁴⁵, yıldızlı izare, sim kuşak, incili fes, çavuş kuşağı, altın kuşaklar, altın kemerler, sim kemerler, incili fes ve zıbun gibi önemli sayıda kadın elbise takımları tespit edilmektedir.

Muhalefât listesinde yer alan altın eşyalar arasında halhal (dört çift), bilezik (dört çift) kuşak (iki çift), saç bağı, tarak, pazubent (kola bağlanan dualı kâğıt), küpe, hızma ve zincir gibi tamamı altın takıların yanı sıra; inci gerdanlık, yüz incisi, mercan hızma gibi incili takılarla; kemer tokası, incili ve pervezeli altın küpeler olarak sayılabilir. (Ek:1) Muhtemelen Ömer Paşa'nın eşine ait olan bu takılar söz konusu dönemde kadınların zevk ve zarafetini yansıtmaktadır. Bu takı ve giysiler aynı zamanda bir mutasarrıf eşinin sosyal yaşantı ve düzeyini göstermesi açısından önemlidir.

Altın gözlük ve altın gözlük kabı, zümrüt altın hatem (mühür), Mühr-i Süleyman, yakut ve firuze taşlı altın hatem, altın mücevher kaplı saat, Farisi altın saat da dikkat çeken eşyalardır.

⁴³ BOA, *Maliyeden Müdevver Defterler*, Nu. 9720, s. 205.

⁴⁴ BOA, *Maliyeden Müdevver Defterler*, Nu. 9720, s. 205.

⁴⁵ Kışın elbise altına giyilen kolsuz pamuklu yeleğe zıbun veya halk arasında zıbın adı verilir. Bu yeleğe içlik de denilir. Bk. Reşad Ekrem Koçu, *Türk Giyim, Kuşam ve Süsleme Sözlüğü*, I. Basım, Sümerbank Kültür Yayınları, Nu: 1, Ankara 1967, s. 251.

Takılar arasında iki adet altın hamail, üç adet altın *maşallah* bulunmaktadır. Türk toplumunda eski dönemlerden günümüze kadar nazardan, kaza ve belalardan koruduğuna inanılan bu tür takıların bir Osmanlı valisinin evinde bulunuyor olması, Osmanlı yönetici sınıfının halkın kültürel değerlerine yabancı olmadığını göstermesi açısından önemlidir.

4.5.Silahlar

Ömer Paşa'nın terekesi arasında silahlar önemli bir yer tutmaktadır. Silahlar arasında bilhassa yaldızlı, sim kabartmalı ve kabzası altın kakmalı, diğer kısımları sim işlemeli kılıçlar dikkat çekmektedir. Tereke arasında farklı türden yedi adet kılıca rastlanmıştır.

Ömer Paşa'nın terekesi arasında bir adet altın hançer, bir adet altın ve iki adet gümüş bıçağa rastlanmaktadır.

Ateşli silahlardan piştov tereke arsında bulunmaktadır. Biri cedit diğeri müstamel olmak üzere iki adet de piştov kaputu (kılıfı) bulunmaktadır (Ek:1). Silahlar arasında çeşitli tür ve kıymette kılıçlar önemli bir yer tutmaktadır. Kökü XVI. yüzyılın başlarına dayanan Rişvan hanedanından Ömer Paşa'nın böylesine değerli silahlara sahip olması mutasarrıf olmasının yanı sıra aileden gelen bir geleneğin devamı olarak da düşünülmelidir.

4.6. At Takımları

Ömer Paşa'nın Malatya'daki hanesinden çıkan eşyalar içerisinde "at takımları (raht)" önemli bir yer tutmaktadır. Eşyalarının içerisinde 11 adet at takımı mevcuttur. Bunların alelaide at takımları olmadığı, hepsinin peçeli, mercan, sim saçaklı ve yaldızlı, son derece özenle hazırlanmış at takımları olduğu görülmektedir⁴⁶. Atların eğrinin altına örtülen, hem atın sırtını korumak hem de terini çekmek amacıyla kullanılan ve "gaşiye" denilen örtülere⁴⁷ bile özen gösterildiği anlaşılmaktadır. Gediz çuka üzerine sim karalı üç güllü gaşiye ve al çuka üzerine karalı sim bürülü gaşiye bunlara örnek olarak gösterilebilir (Ek:1). Bu cümleden hareketle konargöçer bir hanedandan gelen Ömer Paşa'nın atlara düşkün olduğu ve atlarına oldukça özen gösterdiği söylenebilir.

Ömer Paşa'nın her iki hanesinden çıkan eşyaların ayrı listeler halinde yazıldığını ve her listenin sonunda eşyalara toptan bir kıymet biçildiğini ifade edilmişti. Buna göre mutasarrıfımızın Malatya'daki hanesinden çıkan eşyalara 41801 kuruş fiyat takdir edilmiş, bunun 676 kuruşu nakliye ve diğer masraflar çıktıktan sonra 41125 kuruş kalmıştır. Besni'deki konağından çıkan altın eşyalara 1492,5 kuruş, gümüş eşyalara ise 22018 kuruş fiyat takdir edilmiştir.

⁴⁶ BOA, *Maliyeden Müdevver Defterler*, Nu. 9720, s. 205.

⁴⁷ Şemseddin Sâmî, *Kamûs-ı Türkî*, Enderun Yayınları, İstanbul 1989, s. 960.

Ömer Paşa'nın tespit edilen hayvanlarının adedi yazılmamış, bunlar satış bedeli yazılmıştır. Ömer Paşa'nın 15508 kuruş değerinde at ve 1455 değerinde katırı tespit edilmiştir. Söz konusu at ve katırlar Maden Emniyeti Yusuf Ziya Efendi tarafından mahallinde satılarak elde edilen toplam 16963 kuruş Hazine-i Âmire'ye teslim edilmek üzere 30 Temmuz 1792 (21 Zilhicce 1207) tarihinde deftere kaydedilmiştir⁴⁸. Atların satışlarından elde edilen gelire bakıldığında, Ömer Paşa'nın önemli sayıda atlarının olduğu anlaşılmaktadır.

Ömer Paşa'nın Malatya ve Besni'deki her iki konağında tespit edilen ev eşyası, giysi ve takılar, silahlar, at takımları birlikte değerlendirildiğinde mutasarrıfımızın ve dolayısıyla XVIII. yüzyılın ikinci yarısında bir Osmanlı valisinin gündelik hayatı hakkında bir fikir edinmek mümkün olacaktır. (Ek:2)

4.7. Alacakları

Riştanzade Ömer Paşa'nın, halk üzerinde bir hayli alacağının olduğu görülmektedir. Bunların birçoğunun ise malikâne suretiyle tasarruf etmiş olduğu Malatya ve çevresinde bulunan mukataaları işleten halk üzerinde kalan borçlarıdır. Ömer Paşa'nın Besni'deki hanesinde çıkan borç senetlerine (temessükata) göre bu alacaklarını ikiye ayırmak mümkündür. Birinci grupta yer alan ve "mümkünü'l-husul" başlığı altında verilen alacakları olup tahsil edilmesi mümkün olan senetlerdir.⁴⁹ Ömer Paşa'nın tahsili mümkün olan alacaklarının toplamı 44106 kuruş olduğu halde vefatına kadar ancak 12380 kuruşu tahsil edilebilmiş, 31717 kuruşu ise tahsil edilememiştir (Tablo 2).

Tablo 2: Tahsili mümkün olan alacakları şu şekilde sıralanabilir

Borçlu	Sen	Toplam Borç	Alınan	Kalan
Siverek voyvodası Abdulfettâhzade Osman Ağa	1203(1788/1789)	750	-	-
Samsat voyvodası Davud Han vesair 14 kişi	1197(1782/1783)	12000	9440	2560
Mütesellim İsmail Ağa	1202(1787/1788)	300	-	-
Şurede Cebraîl Bey'in oğlu Yusuf Ağa	1187/1773	550	350	200
Seyvanlı ve sair köyler halkı	-	700	-	-
Samsat voyvodası Davut Han vesair altı kişi	1192/1778	1989	-	-
Zülkadirzade Osman Bey'in oğlu Salih Bey	1186/1772	300	-	-
Siverek voyvodası Hacı Bahaeddin Ağa	1202(1787/1788)	2050	-	-
Siverek voyvodası Abdulhalil Ağa	1200(1785/1786)	1000	-	-
Samsat eski voyvodası Ali Ağa	1196(1781/1782)	12000	-	-
Ömeranlı Cemaati ihtiyarı Hüseyin Ağa	1200(1785/1786)	4077	1369	2708
Rumkale voyvodası Muhammed Ağa	1193/1779	1000	-	-
Cebraîl Beyzade Yusuf Ağa ve Şire halkı	1182/1768	1040	530	510
Mülükânî Cemaati adına Mustafa ve Hasan	1205(1790/1791)	2250	-	-
Keferdiz ihtiyarları	1200(1785/1786)	900	-	-
Seyyid Hasan ve Yusuf Ağa	-	200	-	-
Zülkadirzade Seyyid Osman	1195(1780/1781)	3000	700	2300
Toplam		44.106	12.380	31.717

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Ömer Paşa'nın tahsili mümkün olan alacaklarının genelde malikâne usulüyle tasarruf ettiği mukataaların voyvoda ve ağaları üzerinde kalıp vefatına kadar tahsil edemediği paralarıdır.

⁴⁸ BOA, *Maliyeden Müdever Defterler*, Nu. 9720, s. 205.

⁴⁹ Aynı defter, s. 202.

Buna ilaveten Rişvan Aşireti'nin Ömeranlı Cemaati ihtiyarı Hüseyin Ağa'dan 1786 (H 1200) yılına ait 4077 kuruş alacağı olup bunun 1369 kuruşu tahsil edilmiş ancak 2708 kuruşu Hüseyin Ağa üzerinde kalmıştır. Yine aynı aşiretin Mülukânî Cemaati'nden Mustafa ve Hasan adlı şahıslardan 1791 (H 1205) yılına ait 2250 kuruş alacağı olup tamamı vefatına kadar tahsil edilememiştir.

İkinci grupta yer alanlar ise “mümteniü'l-husul” başlığı altında verilmiş olup tahsili mümkün olmayan alacaklardır Tahsili mümkün görülmeyen alacaklarının toplamı 65081 kuruş olup bunun da sadece 58,5 kuruşu tahsil edilebilmiş, 65022,5 kuruşu ise tahsil edilememiştir⁵⁰ (Tablo 3).

Tablo 3: Ömer Paşa'nın Tahsili mümkün olmayan alacakları

Borçlu	Sene	Toplam Borç	Alınan	Kalan
Şire mütesellimi Yusuf, kethüdası Hüseyin, Şire ve Keferdiz halkından yirmi bir kişi	1205 (1790/1791)	10.000		10.000
Şire mütesellimi Mustafa Ağa ve diğerleri	1203 (1788/1789)	4100		4100
Gerger mütesellimi Hüseyin, Görüzade Bekir Ağa ve Cihanbeyli ihtiyarı Molla Osman ve Yusuf	1193/1779	800		800
Dulkadirzade Yusuf, Kethüdası Hüseyin, Şire ve Keferdiz halkından yirmi bir kişi	1205 (1790/1791)	10.000		10.000
Hısn-ı Mansur mütesellimi El-Hac Kalender Ağa	1197 (1782/1783)	5500		5500
Malatya mütesellimi Yusuf Efendi	1196 (1781/1782)	1747,5		1747,5
Hısn-ı Mansur mütesellimi Hacı Kalender Ağa ve Yerli Rişvan Begi Hasan ve Yusuf	1197 (1782/1783)	887,5	58,5	829
Boybeyi İbrahim ve diğer İbrahim ve ihtiyar Hızır ve Sinemenlî ihtiyarı Mehmet ve saire	1202 (1787/1788)	500		500
Samsat voyvodası Zeynel Efendi ve oymak kethüdalarından on iki kişi	1188/1774	13.850		13.850
Gerger mütesellimi Hüseyin Ağa	1198 (1783/1784)	5500		5500
Taytahlızade Süleyman ve Dibade (?) beyzade Ahmet	1194/1780	850		850
Gerger mütesellimi Hasan Ağa	1196 (1781/1782)	5500		5500
Hısn-ı Mansurda vaki boyahane iltizamından Seko ve Kürekçibaşı Harkis	1202 (1787/1788)	2500		2500
Şire mütesellimi Hamza Ağa	1191/1777	3300		3300
Derekilis civarında olan Çakallı Aşiretleri Abu kethüda ve Latifoğlu ve Ali ve sairleri	1185/1771	46		46
Toplam		65081	58,5	65022,5

Yukarıdaki tabloda Ömer Paşa'nın tahsil edilmesi mümkün görülmeyen alacaklarının genellikle mütesellimler üzerinde kaldığı görülmektedir.

⁵⁰ BOA, *Maliyeden Müdder Defterler*, Nu. 9720, s. 202–203.

Malatya Naibi Mehmed Emin Efendi'nin İstanbul'a gönderdiği deftere göre Ömer Paşa'nın toplam bakayası 137.685 kuruş olup bunun 11243 kuruşu tahsil edilmiş, geriye 126.442 kuruş alacağı kalmıştır (Tablo 4).

Tablo 4: Malatya Naibi Mehmed Emin Efendinin Gönderdiği Deftere Göre Ömer Paşa'nın Bakayası

Borçlu	Sene	Toplam Borç	Alınan	Kalan
Kömür Kavisi kazası	1203–1205 (1788–1790)	14200		14200
Paşa Kavisi kazası	1203 (1788/1789)	2650		2650
Kâhta kazası	1203–1205 (1788–1790)	2435		2435
Malatya Mukataaları halkı	1202 (1787/1788)	1560		1560
Sefine-i Siyah Mültezimi Seydioğlu Mustafa	-	2500		2500
Siverek voyvodası Abdulfettahzade	1204–1205 (1789–1790)	1500		1500
Gerger kazası	1199–1205 (1784–1790)	34292,5		34292,5
Samsat kazası	1203–1205 (1788–1790)	37800		37800
Şire kazası	1202–1205 (1787–1790)	10438	5000	5438
Hısn-ı Mansur kazası	1203–1205 (1788–1790)	1629,5		1629,5
Oyum Ağaç Yerlisi nahiyesi	-	8000		8000
Cubas nahiyesi	-	2640		2640
Ma-vatan Cemaatlerinin	-	200		200
Darendeli İsa Ağazade	-	3300		3300
Behisni kazası	1205 (1790/1791)	1290		1290
Malatya Avarızı	1205 (1790/1791)	1600	595	1005
Malatya kazası	1203–1204 (1788/1789)	10350	5648	4702
Taş-ıl kazası	1205 (1790/1791)	1300		1300
Toplam		137.685	11243	126.442

Sonuç olarak Ömer Paşa'nın toplam 212.870 kuruş alacağı olup bunun 21000 kuruşu affedilmiş kalan 191.870 kuruşun ise ancak toplam 23681,5 kuruşu tahsil edilebilmiş; 168.188,5 kuruş Ömer Paşa'nın vefatına kadar tahsil edilememiştir.

Ömer Paşa'nın ölümünün hemen ardından yeğeni Hacı Ali Bey tarafından devletten gizlenen ve belirli şahısların uhdesine verilen Ömer Paşa'ya ait bir kısım eşyanın satışıyla elde edilen paraların yekûnu 13600 kuruştur (Tablo 5).

Tablo 5: Rişvanzade Ömer Paşa'nın Yeğeni Ali Bey'in Muhallefâtan Alıp İstanbul'da Gizlediği Para ve Verdiği Şahıslar

Parayı Verdiği Kişi	Tarihi	Miktarı (Kuruş)
Valide Hanında Sarraflar Kethüdası	19 Muharrem 1207 (6 Eylül 1792)	1000
Sarraflar Vartos	15 Muharrem 1207 (2 Eylül 1792)	4000
Yeni Han'da sakin Beyanlu Asador zimmî	3 Safer 1207 (20 Eylül 1792)	4300
Dülbendçiler içinde Kabril nam zimmî	29 Muharrem 1207 (16 Eylül 1792)	500
Yeni Handa Sarraflar Kethüdası sabık Sergiz	15 Muharrem 1207 (2 Eylül 1792)	1600
Tütüncü Hacı Mehmed	29 Muharrem 1207 (16 Eylül 1792)	2200
Toplam		13600

4.8. Rişvanzade Ömer Paşa'nın Maballinde Maden Emmini Yusuf Ziya Efendi Marifetiyle Satılan Eşya ve Hayvanları

Tablo 6: Ömer Paşa'nın Mahallinde Satılan Eşya ve Hayvanları.

Satılan Eşya	Guruş
1. Esb bahası	15508
2. Nakden zuhur eden	3000
3. Ester bahası	1455
4. Eşya bahası	1576
5. bahası	2970
6. Hayme bahası	585,5
7. Ömer Paşa'nın emlak ve akar ve hayvanat bahalarından Hacı Ali Bey'in zimmetine geçen mebalığden ma'ada ashab-ı müştereki yedinden tahsil olunan	9237,5
8. Kâhta nahiyesinde olan mal-ı bekaya tahsil-i sene	2475
9. Şire kazasında olan zimemâttan tahsil olunan	5000

Rişvanzade Ömer Paşa'nın terekesi arasında at, katır gibi binek ve yük hayvanlarıyla bir takım eşya ve alacakları tespit edilmiştir. Söz konusu hayvan ve eşyalar Maden Emmini Yusuf Ziya Efendi tarafından mahallinde satılmıştır. Ömer Paşa'nın terekesindeki atlar toplam 15508 kuruşa, katırlar toplam 1455 kuruşa; birtakım eşyası 1576 kuruşa, çadırlar (hayme) 585,5 kuruşa satılmıştır. Elde edilen miktarlar Ömer Paşa'nın terekesindeki emlak, akar ve hayvanlardan elde edilen paralardan Hacı Ali Bey'in zimmetine geçen miktarından başka

ortağında bulunup tahsil edilen 9237,5 kuruş, Kâhta nahiyesi bakayasından tahsil edilen 2475 kuruş ve Şiro kazasında kalan alacaklardan tahsil edilen 5.000 kuruş ile Ömer Paşa'nın hanesinden nakit olarak çıkan 3000 kuruş olmak üzere toplam 41807 kuruş elde edilmiştir. Elde edilen bu miktardan 682 kuruş nakliye ve sair masraf kesildikten sonra kalan 41.125 kuruş 19 Eylül 1792 (2 Safer 1207) tarihinde Hazine-i Âmire'ye teslim edilmiştir.

Sonuç

Sonuç olarak XVI. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı coğrafyasında Malatya'dan Orta ve Batı Anadolu'ya hatta Rumeli topraklarına kadar yayılan Rışvan Aşireti'nin beyleri, XVIII. yüzyılın başlarından XIX. yüzyılın ortalarına kadar belli dönemler hariç Malatya Sancağı Mutasarrıflığı'nda bulunmuşlardır. Osmanlı Devleti'nde malikâne sisteminin uygulamaya konulmasından sonra da Malatya ve çevresindeki mukataalar Rışvan beylerinin uhdesine verilmiştir. Rışvanzadeler Malatya ve çevresinde hem arkalarındaki aşiret desteği ile önemli bir nüfuza hem de malikâne olarak aldıkları mukataaların muaccesini ödeyecek kadar da bir zenginliğe sahiptiler. Rışvanzadelerden Malatya Mutasarrıflığı'nda bulunmuş beylerin en önemlilerinden birisi olan Ömer Paşa'nın 1791 yılında ölümü üzerine muhalledâtı tespit edilmiş, Malatya ve Besni'deki hanelerinden çıkan eşyaları ile alacak ve borçları defter haline getirilmiştir. Ancak tereke defterinde kaydedilen miktarın Ömer Paşa'nın bütün mal varlığını yansıttığı söylenemez. Zira bir Osmanlı mutasarrıfının sahip olabileceği birçok menkul ve gayrimenkul listede yer almamıştır. Malatya ve Besni'deki konaklarına herhangi bir kıymet biçilmediğine göre bunlar satılmamıştır. Gayrimenkul olarak herhangi bir kaleme de rastlanmamıştır.

Bundan da anlaşılmalıdır ki devlet müsadere konusunda Ömer Paşa'ya özel bir ayrıcalık tanımıştır. Bu nedenle bütün mal varlığına el koymamıştır. Bu da Osmanlı Devlet adamları ile Rışvan hanedanı arasındaki olumlu ilişkilerin ve Osmanlı Padişahlarının Rışvan beylerine verdikleri özel önemin bir sonucu olsa gerektir.

Ömer Paşa'nın devlete olan borçlarının, tasarrufunda bulunan mukataalardan gerekli tahsilâtı yapamadığı ve bu nedenle peşin olarak ödediği muacceden başka yıldan yıla devlete ödemek zorunda olduğu paralar olduğu anlaşılmalıdır. Muhalledât listeleri incelendiğinde 1779 yılından itibaren Ömer Paşa'nın birçok alacağını tahsil edemediği görülür.

Malatya sancağındaki mukataaların tasarrufunun çok zor olması nedeniyle bölgenin en nüfuzlu hanedanı olan Rışvanzadelerin uhdesine verilmişti. Buna rağmen büyük miktarda alacağın tahsil edilememesini Rışvan hanedanına mensup olan Ömer Paşa'nın güçsüzlüğü veya acizliğinde değil, söz konusu mukataaları işleten halkın büyük bir kısmının kendi aşiretine mensup olması dolayısıyla onlara olan merhametinde aramak gerekir.

Kaynakça

A. Başbakanlık Osmanlı Arşivi

- Cevdet Dâhiliye, Nu. 12546-I; Nu. 12546-IV.
Cevdet Maliye, Nu. 2415; Nu. 8216; Nu. 9975; Nu. 10574.
Cevdet Zaptiye, Nu. 4301; Nu. 4329.
Hatt-ı Hümayun, Nu. 1360; Nu. 1402.
Maliyeden Müdevver Defterler, Nu. 9720.
Maraş Ahkâm Defteri, Nu. 2.

B. Kitap ve Makaleler

- BAYSUN, M. Cavit, "Müsadere", *İslam Ansiklopedisi*, C. 8, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993, s. 669-673.
- CEZAR, Yavuz, "Bir Ayanın Muhallefâtı Havza ve Köprü Kazaları Ayanı Kör İsmail-Oğlu Hüseyin (Müsadere Olayı ve Terekenin İncelenmesi)", *Belleten*, CXLI, Sayı:161, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1977.
- GÜNEŞ, Mehmet, *Karabisâr-ı Sâhib A'yâm Molla-zâde Hacı Ahmed Ağa'ya Ait Bir Tereke Defteri*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. VIII, Sayı: 2, Afyon 2006, 65–92.
- KOÇU, Reşad Ekrem, *Türk Giyim, Kuşam ve Süsleme Sözlüğü*, I. Basım, Sümerbank Kültür Yayınları, Nu: 1, Ankara 1967.
- LAJOS, Fekete, "XVI. Yüzyılda Taşralı Bir Türk Efendi Evi" (çev. M. Tayyib Gökbilgin), *Belleten*, C. XLIII, Sayı: 170, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1979, 457–480.
- MUMCU, Ahmet, *Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl*, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara, 1985
- NAGATA, Yuzo, "Karaosmanoğlu Hacı Hüseyin Ağa'ya Ait Bir Tereke Defteri", *IX Türk Tarih Kongresi (Ankara: 21–25 Eylül 1981)Kongreye Sunulan Bildiriler*, C. II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, 1055–1062.
- Osmanlı Döneminde Keban-Ergani Madenleri 1776–1794 Tarihli Maden Emni Defteri*, (Haz. Hasan Yüksel) Sivas, 1997.
- Peçevi İbrahim Efendi, *Peçevi Tarihi* (Haz. Bekir Sıtkı Baykal), C. II, İkinci Baskı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992
- SAKAOĞLU, Necdet, *Anadolu Derebeyi Ocaklarından Köse Paşa Hanedanı*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İkinci Basım, İstanbul 1998.
- SÖYLEMEZ, Faruk, *Osmanlı Devletinde Aşiret Yönetimi-Rişvan Aşireti Örneği-*, Kitabevi İstanbul 2007.
- Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, Enderun Yayınları, İstanbul 1989.
- TELCİ, Cahit, *Canik Muhassıslı Vezir Elbac Ali Paşa'nın 1779 Tarihli Muhallefât Defterleri*, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi IV, İzmir 2000, s. 159-183.
- Türk Dil Kurumu Yazım Klavuzu*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005.
- ÜNAL, Mehmet Ali, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Müsâdere", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 49, (Ağustos 1987), İstanbul 1987, 95–111.
- YÜCEL, Yaşar – Ergenç, Özer, "General Characteristics of the Otoman State Policy During The XVIIIth and the XIXth Centuries", *Belleten*, C. LIV, Sayı: 209, Ankara 1990. s.233-244

EKLER**EK 1: Ömer Paşa'nın Malatya'daki Hanesinde Tespit Edilen Eşyası**

1. İki peçeli yıldızlı kilebdân saçaklı raht aded: 1
2. Yıldızlı siyah saçaklı iki peçeli raht ve başlık ve rişme ve abânî (?) ve zubun aded : 1
3. İki peçeli sim karalgöz Erzurum ... ve rişme ve zubun aded 1
4. Yeşilgöz saçaklı iki peçeli yıldızlı raht ve başlık ve rişme ve zubun aded 1
5. Siyahgöz saçaklı iki peçeli yıldızlı cüнді raht ve başlık ve rişme ve zubun? aded 1
6. İru saçaklı mercan takım iki peçeli zincir saçaklı yıldızlı raht ve başlık ve rişme ve zubun aded 1
7. Üç peçeli müstamel saçaklı yıldızlı cüнді raht ve başlık ve reşme ve zubun aded 1
8. Beş peçeli sim saçaklı yıldızlı kebir raht ve başlık ve rişme ve zubun aded 1
9. Bir peçeli yıldızlı kebir raht ve reşme ve başlık aded 1
10. Üç peçeli yıldız zincir saçaklı --- sim raht aded 1
11. Bila serrac iki peçeli haydari raht aded 1
12. Al çuka üzerine karalı sim bürülü ğâşiye aded 1
13. Sim ... çift 4
14. Karalı cedîd piştov kapudı çift 2
15. Müstamel piştov kapudı çift 1
16. Yıldızlı sim kablmalı seyf aded 1
17. Yıldızlı sim kablmalı daban seyf aded 1
18. Sim bendli Şam ... seyf aded 1
19. Kabzası altun kakmalı ağızlığı dipliği ve bendleri sim silahdârî daban seyf aded 1
20. Yıldızlı zubun aded 2
21. Yıldızlı izâre aded 2
22. Yedi peçeli sim ... aded 1

23. ... kabzalı ... simli sağır bıçak aded 2
24. Altun mücevher kablı saat aded 1
25. Altun harçlı mercan simha (?) aded 1
26. İncilü ve pervezeli altun küpeler (?) çift 1
27. Farisî altun saat aded 1
28. Gediz çuka üzerine sim karalı üç güllü gâşiye aded 1
29. Gediz çuka üzerine karalı sağır gâşiye aded 1
30. Gediz çuka üzerine sim karalı işlemeli kese aded 1
31. Bezeli (?) piştov kabudu çift 2
32. Hurda elmaslı altun zarf aded 1
33. Tahtı ve etrafı pervezeli sim kuşak aded 1
34. Etrafında beş aded İstanbul nısfıyeli yakut gülü aded
35. İncilü fes aded 1
36. Yeşil çuka kablı ...samur kürk aded 1
37. Göz atlas kablı niş semur kürk aded 1
38. Göz şâme kablu koyun yünlü samur nâfesi kürk aded 1
39. Beyaz gezme (?) kablu samur bacesi kürk aded 1
40. Penbe gezme (?) kablu samur bacesi kürk aded 1.
41. Samur kürk aded 1.
42. Altun hançer aded 1.
43. Kaplı sırt samur kürk aded1.
44. Defa incilü altun aded 1.
45. Sim zarf aded 8.
46. Simli elf İstanbul seyf aded 1.
47. Kara kın simli taban seyf aded 1.
48. Defa simli taban seyf aded 1.
49. Sim buhurdan aded 2.
50. Defa sim tarak aded 19.
51. Sim kahve ibriği aded 3.

52. Sim su tası aded 3.
53. Sim çorba tası aded 1.
54. Kilebdan Aded 2.
55. Sim ... ibriği aded 1.
56. Defa meşrube ve su tası aded 2.
57. Yıldızlı buhurdan aded 1.
58. Sim saz buhurdan aded 2.
59. Tatlı kaşığı aded 3.
60. Sim şemedan aded 3.
61. Sim kahve ibriği aded 1.
62. Sim kaşık aded 2.
63. Defa gülabdan aded 2.
64. Sim ... ibriği gülabdan aded 1.
65. Sim ... aded 1.
66. Defa sim kaşık aded 1.
67. Sim kemer tokası vesair hurda kıymet 391.
68. Defa sim kemer kıymet 225.
69. Sim tabak aded 1.
70. Çavuş kuşağı aded 5.
71. Sim meşrube aded 1.
72. Defa buhurdan aded 1
73. Sim hatem aded 1.
74. Altun hatem aded 10.
75. İncü gerdanluk aded 1.
76. Gülabdan ... kıymet 249.
77. Simli mercan sim aded 1.
78. Altun ... Aded 1.
79. Simli altun ... aded 1.
80. İncilü ve altın kebir ... Aded 1.

81. yüz incisü aded 1.
82. Defa yüz incüsü gerdanet aded 1.
83. İncü ... aded 1.
84. Altun kuşak aded 1.
85. Altun zarf aded 1.
86. Altun kuşak aded 1.
87. Burma altun bilezik çift 1.
88. Altun tarak aded 1.
89. Arası incilü su bakır ... kıymet 50.
90. Altun tarak aded 3.
91. Altun küpe ve hızme aded 1.
92. altun bilezik çift 4.
93. Altun hamail aded 1.
94. Defa sade ... aded 1.
95. Kebir altun halhal çift 2.
96. Altun tavk (gerdanlık) aded 2.
97. Altun saç bağı aded 1.
98. Sağır altun çift 1.
99. Def'a altun kemer aded 1.
100. Altun saç bağı aded 1.
101. İncilü ... Çift 1.
102. Hurda altun kıymet kıymet 12.
103. Nebesi elmastraş zümrüd taşlı altun ... aded 1.
104. Altun ... aded 1.
105. Burum altun bilazik aded 1.
106. Sim zencirli mercan ... Aded 1.
107. Altun gözlük aded 1.
108. Altun maşallah aded 3.
109. Altun hamail aded 1.

110. Mühr-i Süleyman aded 1.
111. Zümrüd altun hatem aded 1.
112. Bayağı taşlı ... yakut ve piruze taşlı altun hatem kıymet 14.
113. Sim hatem aded 2.
114. Altun kutu aded 1.
115. Sim sürmedan aded 1.
116. Bütün yafte sim kemer aded 1.
117. ... Kabzalı sağır altun bıçak aded 1.
118. Sim kabzalı sağır bıçak aded 1.
119. Sim düğme aded 19.
120. Simli ... aded 1.
121. Sağır mercan hızma aded 1.
122. ...
123. Hurda incilü köhne fes aded 1.
124. Çift işi ve sair sim zarf aded 24.
125. Sim tas kıymet 480.
126. Sağır köhne sim şeme'dan aded 1.
127. Şeme'dan makarrası aded 2.
128. Sim kemer ve seyf ... kıymet 175.
129. Çavuş cekanı ve bilekleri nuhas aded 4.

EK 2: Ömer Paşa'nın Besni'deki Hanesinde Tespit Edilen Altın ve Gümüş Eşyası

1. Altın halhal çift 4
2. Altın bilezik çift 4
3. Altın kuşak çift 2 sakar 2= 4
4. Altın zarf aded 4
5. Gözlük kabı aded 1
6. Altın zencir aded 3
7. Altın maşallah aded 3
8. Altın hamail kabı aded 2
9. Altın sağır tarak Aded 1
10. Altın pazubend aded 1
11. Altın saç bağı aded 3
12. Altın küpe çift 4
13. Altın su [tası] aded 1
14. Hurda altın bir mikdar
15. ... altın bir mikdar.

Yekün kıymet: 1492,5

Evani-i Sim

1. Sim zarf aded 73
2. Sim kaşık aded 11
3. Gümüş çubuk
4. Sim terki
5. Sim kuşak çift 2
6. Sim sağır yaba
7. Sim sürmedan
8. Sim su tası aded 10
9. Sim buhurdan maa gülabdan aded 5
10. Sim maşrapa aded 3

11. Sim kahve ibriği aded
 12. Sim şorba tası aded 1
 13. Sim kulplu su tası aded 2
 14. Sim Suriye kuşak aded 6
 15. Sim makas aded 2
 16. Sim şemedan aded, kebir: 3, sağır: 1= 4
 17. Sim çevgan serderi aded 6
 18. Sim kemer aded 3
 19. Sim ibrik aded 2
 20. Sim rikab çift 4
 21. Sim hamail aded 1
 22. Sağır ve kebir sim raht maa sim ve siyeh bend aded 11 (Birinin rişmesi yoktur)
 23. Sim karalı ... aded 5
1 çifti mor kari
 24. Sim karalı piştov kapudı çift 5
 25. ... ve sair hurdadan
- Sim ... yekün Kıymet 22018**